

تمدن نوین اسلامی

ویژگی‌های تمدن آخرالزمان از منظر قرآن کریم

*مهدی خوشدونی

(۱۳۶ - ۱۰۹)

چکیده

قرآن کریم واپسین و کامل‌ترین کتاب آسمانی است که به‌منظور هدایت و سعادت بشر نازل شده؛ از این‌رو، تمام مؤلفه‌های مورد نیاز انسان برای سعادت را، به انحصار مختلف، در خود بازتاب داده است.

یکی از نویدهای مکتب اسلام تشکیل تمدنی جهانی، فراگیر و کامل برای سعادت حقیقی بشر در آخرین برهه از تاریخ انسان است، در مقاله پیش رو به مؤلفه‌ها و شاخصه‌های تمدن آخرالزمان از نگاه قرآن پرداخته شده است. در این مقاله با هدف استخراج ویژگی‌های تمدن آخرالزمان از قرآن کریم به روش تحلیلی، ابتدا ضمن استناد به روایات ناظر به شباهت حکومت‌های توحیدی، همچون حضرت سلیمان و داود^ع با تمدن آخرالزمان، ویژگی‌های تمدن آخرالزمان از منظر قرآن کریم تبیین می‌گردد؛ بنابراین

* پژوهشگر پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق^ع و دانشجوی دکتری دانشگاه تهران - hajmahdi133@chmail.ir

تاریخ پذیرش: ۹۵/۶/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۵/۱

با بررسی روایات عصر آخرالزمان به وجود شباهت‌هایی بین آن‌ها و حکومت‌هایی همچون سلیمان و داود نبی ﷺ پی خواهیم برد.

هدف قرآن کریم از ارائه این تمدن‌ها و قدرت‌های بزرگ و شگفت، تثبیت امکان تحقق چنین تمدنی در سطح فراگیر و جهانی است که آیاتی از قرآن وعده آن را می‌دهد؛ از این‌رو، در مقاله پیش رو تلاش شده است تا این مؤلفه‌ها با توجه به همانندی‌های یادشده از تمدن‌های پیشین استخراج شود.

کلیدواژگان: قرآن کریم، تمدن آخرالزمان، تمدن داود، تمدن سلیمان نبی ﷺ

۱. مقدمه

شكل‌گیری تمدن آخرالزمان و حکومت توحیدی وعده‌ای است که در تمام ادیان به چشم می‌خورد و در اسلام نیز به تمام جزئیات آن اشاره شده است؛ پرسش این است که آیا می‌توان این ویژگی‌ها و شاخصه‌ها را به طور مستقیم از قرآن کریم استخراج کرد؟ در این مقاله تلاش شده تا ویژگی‌های یادشده از قرآن کریم استخراج گردد؛ اما واقعیت این است که در قرآن کریم آیاتی به طور غیرصریح به این موضوع اشاره دارد و برای تحلیل این ویژگی‌ها و شاخصه‌ها باید به سراغ حکومت‌های دینی و تمدن‌های توحیدی موجود در قرآن همچون حکومت داود و سلیمان نبی ﷺ رفت؛ هرچند در مقالاتی چون «توسعه و تمدن‌سازی در حکومت‌های دینی» نوشته اصغر منتظر القائم و زهرا سلیمانی به شاخصه‌های توسعه و تمدن در این دو حکومت پرداخته شده، ولی به وجه ارتباط آن‌ها با تمدن آخرالزمان اشاره‌ای نشده و تنها شاخصه‌های توسعه و تمدن از آن برداشت شده است، همچنان که در مقاله «شباهت‌های حضرت مهدی ﷺ با پیامبران الهی» نوشته روحانی مشهدی و دیگر نویسنده‌گان به برخی از شباهت‌ها بین حضرت مهدی ﷺ و دیگر انبیا پرداخته شده است؛ اما در آن‌ها بیشتر به شباهت تولد، غیبت و... آن هم تمام انبیاء، نه فقط انبیاء صاحب ملک توجه شده است تا وجود همسانی‌های تمدن آخرالزمان با این تمدن‌ها در قرآن کریم.

باتوجه به آنچه گفته شد مقاله حاضر از این جهت که با این نگاه به استخراج شاخصه‌های

تمدن آخرالزمان از خود قرآن کریم با بهره‌مندی از همسانی‌ها یادشده پرداخته، دارای نوآوری است؛ همچنین، در مقاله حاضر، به‌طور ویژه، به تمدن‌های توحیدی که توسط انبیا و اولیا تشکیل و در قرآن از آن‌ها یاد شده توجه شده است؛ بنابراین، با توجه به روایاتی که به وجود شباht‌ها بین حکومت داود و سليمان نبی ﷺ اشاره دارد، ضمن بیان ویژگی‌های تمدنی حکومت‌های یادشده، ویژگی‌های تمدن آخرالزمان از آن استخراج گردیده است. نتیجه آنکه می‌توان ویژگی‌ها و شاخصه‌های تمدن آخرالزمان را در حکومت‌های دینی بیان شده در قرآن، به‌ویژه داستان حضرت داود و سليمان ﷺ جستجو کرد؛ چرا که شباht‌هایی در روایات حکومت آخرالزمان با تفصیل قرآن درباره این دو حکومت وجود دارد.

۲. بعضی آیات نشانگر آخرالزمان

هرچند در قرآن کریم آیه‌ای که به‌طور صريح به آخرالزمان اشاره کند، وجود ندارد، اما آیاتی هستند گویای اينکه تحقق آخرالزمان برای بشر در روی زمين اتفاق می‌افتد.
از آن جمله:

۱. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ أَمْتُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّلِحَاتِ لَيُسْتَخْلَفُنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكَّنَنَ لَهُمْ الَّذِي أَرْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ حَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَالِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (نور: ۵۵)؛ خداوند به کسانی از شما که ايمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند و عده می‌دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمين خواهد کرد، همان‌گونه که به پیشینیان آن‌ها خلافت روی زمين را بخشید و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه‌دار خواهد ساخت و ترسیان را به امنیت و آرامش مبدل خواهد کرد؛ آن‌چنان‌که تنها مرا خواهند پرستید و چیزی را شریک من نخواهند ساخت. و کسانی که پس از آن کافر شوند، آن‌ها فاسقان هستند.

در این آیه خداوند به صراحة به اهل ايمان و عده می‌دهد که در زمين آينده‌ای امن همراه با قدرت و حکومت، و عبادت خدا، بدون هرگونه ترس و خوفی خواهند داشت.

در روایات، اين آيه مربوط به حضرت قائم ﷺ و پدرانش -هنگام رجعت- دانسته شده

است (عروسي حويزي، ۱۴۱۵، ج ۳: ۶۱۹)؛ در بعضى روایات نيز در شأن حضرت مهدى و اصحابش تفسير شده است (بحري، ۱۴۱۶، ج ۴: ۸۹).

۲. «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الْرَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الدَّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُها عِبَادِيَ الْمَلِحُونَ» (انبياء: ۱۰۵)؛ در زبور پس از ذكر (تورات) نوشتهيم: بندگان شايستهام وارث (حکومت) زمين خواهند شد. در اين آيه خداوند به صراحت آينده زمين و حکومت آن را ميراث بندگان خاص خود، يعني صالحان قرار داده و به شكل گيري چنین حکومتی نويid داده است؛ همچنان که زميني عاري از سلطه هر ستمگری را وعده خود می داند.

مراد از وراثت زمين اين است که سلطنت بر منافع، از ديگران به صالحان منتقل شود و برکات زندگی در زمين مختص ايشان گردد، و اين برکات به بهرهمندي صالحان از حيات دنيوي مربوط است و در اين صورت خلاصه مفاد آие اين خواهد بود که: بهزادی زمين از لوث شرك و گناه پاك شده و جامعه بشري صالح که خدا را بندگی کنند و به وي شرك نورزنند در آن زندگي خواهند کرد (طباطباني، ۱۳۷۴، ج ۱۴: ۴۶۵، ۴۶۶) و در يك کلام حکومت زمين از آن صالحان خواهد بود.

۳. «وَرُئِيدُ أَنْ تَمَّنَ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجَعَلُهُمْ أَنَّمَّا وَنَجَعَلُهُمُ الْوَارِثِينَ» (قصص: ۵)؛ ما می خواهيم بر مستضعفان زمين منت نهاده، آنان را پيشوایان و وارثان روی زمين قرار دهيم.

در اين آيء، خداوند به بشري که بدان ظلم شده منت نهاده و وعده امامت و حکومت زمين را به آنها می دهد.

هرچند سياق آيات قبل درباره حضرت موسى است؛ اما غرض و مفاد سوره قصص، وعده جميل به مؤمنان با ذكر داستان موسى و فرعون است؛ يعني با يادآوري داستان حضرت موسى می خواهد آن را برای مؤمنان تعميم دهد. خداوند در اين آيء می گويد: ما خواستيم بر همان ضعيف شدگان از هرجهت، نعمتی ارزاني داريم که از سنگيني آن گرانبار شوند، و اينکه خواستيم آنان را پيشوا کنيم تا ديگران به ايشان اقتدا نموده و در نتيجه پيشرو ديگران باشنند،

در حالی که سالها تابع دیگران بودند؛ و نیز پس از آنکه زمین در دست دیگران بود، خواستیم آنان را وارث دیگران در زمین کنیم؛ و خواستیم تا در زمین به آنان مکنت دهیم، به اینکه بخشی از زمین را ملک آنان کنیم تا در آن استقرار یابند و مالک آن باشند (ر.ک. طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۶: ۹)؛ این بشارتی است برای همه انسانهای آزاده و خواهان حکومت عدل و داد و برقیده شدن بساط ظلم و جور (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۶: ۱۷).

بدین ترتیب در این آیات و برخی آیات مشابه، به امکان تحقق آخرالزمان اشاره و وقوع آن برای مردم زمین قطعی تلقی شده است؛ وعده‌ای که تحقق آن از سوی خداوند برای بشر حتمی است.

۳. تمدن‌های توحیدی و شباهت آن‌ها با تمدن آخرالزمان

در قصص قرآن شباهت‌های بسیاری بین تمدن آخرالزمان و حکومت‌های توحیدی و تمدن‌هایی یادشده وجود دارد؛ قرآن کریم در این باره می‌فرماید که سرگذشت پیشینیان را مثال و نمونه‌ای برای آیندگان بر شمرده است: «فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَ مَثَلًا لِلآخَرِينَ» (زخرف: ۵۶)؛ و آنان را پیشینه و مثلی برای آیندگان قرار دادیم.» و از آنان خواسته در این مثال‌ها و نمونه‌ها بیندیشند و تنها دانایان را شایسته چنین اندیشیدنی دانسته است (عنکبوت: ۴۳؛ حشر: ۲۱).

بنابراین، می‌توان دریافت که بی‌گمان خداوند در قرآن برای مهدویت - که از باورهای تردیدناپذیر اسلام به شمار می‌رود (صفی گلپایگانی، ۱۴۰۰: ۱۵) - مثل‌هایی ارائه کرده است تا با تأمل، نسبت به آن بصیرت یابیم؛ از جمله این مثال‌ها، داستان گذشتگان است که به صراحت قرآن آن را نمونه‌ای برای آیندگان بر می‌شمارد (زخرف: ۵۶)؛ چنان‌که در روایات متعدد از شباهت‌های امام قائم ع به دیگر انبیا از جهات مختلف اشاره شده است؛ همچون این روایت که درباره ایشان می‌فرماید: «يُعْطِيهِ اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ مَا أَعْطَى الْأَئْمَاءَ وَ يَرِيدُهُ وَ يُفَضِّلُهُ» (نعمانی، ۱۳۹۷: ۱۴۷)؛ خداوند هر آنچه به انبیا داده است، به ایشان عطا خواهد کرد؛ بلکه بیشتر و بالاتر از آن.»

در روایتی از امام صادق ع آمده است: «يَقُولُ لَا تَدْهُبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنِّي يَخْكُمُ

بِحُكْمَةِ آلِ داود وَ لَا يَسْأَلُ بَيْتَةً يُعْطِي كُلَّ تَقْسِ حَقَّهَا (کلینی، ج ۱: ۳۹۸؛ دنیا به پایان خواهد رسید، مگر آنکه مردی از ما خروج خواهد کرد، که طبق حکومت آل داود (داود و سلیمان نبی ﷺ) حکم می‌کند، شاهد و دلیل نمی‌خواهد و حق هر کس را به تمام می‌دهد.) همچنین، هنگامی که از امام صادق علیه السلام پرسیده شد که چنانچه یکی از شما (ائمه علیهم السلام) قدرت را به دست گیرد چگونه حکم و حکومت خواهد کرد؟ در پاسخ فرمودند: «بِحُكْمِ اللَّهِ وَ حُكْمِ داود (کلینی، ج ۱: ۳۹۸، اص ۳۹۸)؛ به حکم خدا و الگوی داوری حضرت داود (بدون بینه).»

درباره نزدیکی و همانندی حکومت حضرت مهدی ﷺ با حضرت سلیمان ﷺ نیز در روایت است که امام باقر علیه السلام درباره قیام آن حضرت و شیوه حکومت ایشان می‌فرماید:

يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْمًا وَ جُورًا وَ يَتَّسَعُ اللَّهُ لَهُ شَرَقُ الْأَرْضِ وَ غَربَهَا وَ يَتَّسَعُ النَّاسُ حَتَّى لَا يَبْقَى إِلَّا دِينٌ مُحَمَّدٌ صَ يَسِيرُ بِسِيرَةِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُودِ

(الطوسي، ۱۴۱۱: ۴۷۴؛ مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۵۲: ۲۹۱).

او زمین را پر از عدل و داد می‌کند، همچنان که پر از ظلم و ستم شده باشد؛ خداوند شرق و غرب زمین را برای او می‌گشاید و چندان از مردم بی‌دین به قتل می‌رساند که جز دین محمد ﷺ باقی نماند؛ و او به روش سلیمان بن داود ﷺ حکومت می‌کند.

روایت پیش‌گفته در نهایت با یک عبارت «سیره حکومت او همچون سلیمان نبی ﷺ است» در تشبیه این حکومت و تمدن، توجه مخاطبان را به شیوه حکومت سلیمان نبی ﷺ معطوف نموده و به عبارتی می‌گوید چنانچه می‌خواهید بدانید حکومت او و تمدن عصر او چگونه خواهد بود، نمونه قبلی آن، تمدن عصر سلیمان نبی ﷺ است که با بررسی و تحلیل آیات زمان حکومت سلیمان می‌توان ویژگی‌های تمدن آخرالزمان را از آن استخراج نمود.

باتوجه به آنچه گفته شد به دلایل فراوان گزاره‌های قرآنی و روایی، بسیاری از حقایق مهدوی در آیات قصص قرآن طرح شده و شbahات‌های بسیاری میان امام مهدی ﷺ و حضرت داود و سلیمان نبی ﷺ وجود دارد؛ بنابراین، داستان‌های قرآن که به تفصیل همه

مسائل را بیان کرده، بی‌تردید حاوی نکاتی ارزشمند درباره امام مهدی ع و دوران ظهور است؛ زیرا اندیشه مهدویت از اصول اساسی در میان باورهای مسلمانان بوده و بنا بر راهنمایی آیات پیش‌گفته برای فهم و کشف این نکات باید در این آیات اندیشه و از آن عبرت گرفت؛ زیرا عبرت یعنی عبور از صحنه‌ای به صحنه‌ای دیگر که معادل، موازی و همانند آن است؛ عبرت از قصص انبیا نیز که خداوند متعال آن را در بردارنده تفصیل هر چیزی برشمرده در حوزه مسائل اعتقادی جای می‌گیرد؛ زیرا مسائل اعتقادی محل نسخ بین شرایع نیست و همواره دین و اعتقاد همه پیامبران یکی است و آن اسلام است (ر.ک. روحانی مشهدی، ۱۳۹۲: ص ۸۴، ۸۵)؛ بنابراین، ویژگی‌های یادشده را به جهت وجود همسانی‌ها و شباهت‌ها بین تمدن‌های توحیدی پیشین می‌توان استخراج کرد.

۳-۱. ویژگی‌های تمدنی حکومت داود و نبی ع

حضرت داود ع مشمول موهاب بسیاری، چه در بُعد معنوی و چه در جنبه مادی از سوی پروردگار شده بود؛ چنان‌که آیات قرآن گویای آن است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲۸: ۱۸)؛ ایشان از جمله انبیای الهی است که خداوند به ایشان مکنت، حکومت و قدرت داد و توانست بر بسیاری از دشمنان خدا چیرگی یافته و حکومتی مقندر بنا سازد؛ چنان‌که خداوند در وصف او می‌فرماید: «وَإِذْ كُرْ عَبْدَنَا دَاؤُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ * وَشَدَّدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَا الْحِكْمَةَ وَفَضَلَ الْخِطَابِ» (ص: ۱۷ و ۲۰)؛ بنده ما داود را که دارای قدرت و نیرو بود [قدرت علمی و جسمی و سلطنتی] به یاد آر، زیرا او بسیار بازگشت‌کننده [به سوی ما] بود. و سلطنت او را [به زیادی عله و عده] تقویت نمودیم و او را حکمت (دانش‌های عقلی و اجتماعی و شرایع دینی) و سخنانی فیصله‌دهنده (میان حق و باطل) عطا کردیم.

در این آیه خداوند به چهار نعمت ویژه که به ایشان عطا شده اشاره می‌کند همچنان‌که در جای دیگر درباره این نعمت‌ها می‌گوید: «وَلَقَدْ أَتَيْنَا دَاؤُودَ مِنَا فَضْلًا» (سبا: ۱۰) و ما به داود از سوی خود فضیلتی بزرگ بخشیدیم.»

نخست: فضیلت‌هایی که خداوند به آن حضرت بخشید عبارت بودند از: ذا الأید: نعمت

قدرت و توانمندی (ر.ک. بحرانی، ۱۴۱۶، ج ۴: ۶۴۵) از لحاظ دانش، حکومت و جنگآوری (ر.ک. طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۷: ۲۸۸)؛ دوم: شدنا ملکه: حکومتش را قوی گردانیدیم و به عبارتی همه وسائل محکم شدن سلطنت را برایش فراهم کرده بودیم (ر.ک. طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۷: ۲۹۰)؛ سوم: وعاتینه الحکمة: حکمت و دانش به او عطا کردیم؛ چهارم: فصل الخطاب: فهم و علم به قضا و حکومت (طبرسی، ۱۳۶۰، ج ۲۱: ۸۳).

خداؤند در جای دیگر می‌فرماید: «وَسْخَرْنَا مَعَ دَاوُودَ الْجَبَلِ... وَ الطَّيْرِ (انبیاء: ۷۹)؛ ما کوهها و پرندگان را نیز در تسخیر حضرت داوود^{علیه السلام} قرار دادیم.»

و در نهایت، خداوند نعمت را بر او اتمام نموده و می‌فرماید: «يَا دَاوُودَ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ...» (ص: ۲۶) خداوند حضرت داوود را خلیفه و جانشین خویش روی زمین قرار داده و در پی آن می‌فرماید: «فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ» (ص: ۲۶)؛ در میان مردم به حق داوری کن.»

از مجموع آنچه در بررسی آیات مربوط به حضرت داوود^{علیه السلام} می‌توان دریافت اعطای قدرت و حکومت مقتدر در روی زمین به آن حضرت بود؛ آن‌چنان که کوهها و جمعیت پرندگان نیز تحت سلطه ایشان بودند؛ (ص: ۱۸ و ۱۹) چنان که می‌فرماید: ما طیر را هم تسخیر کردیم، که بی اختیار و به اجبار گرد او جمع می‌شدند (ر.ک. طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۷: ۲۸۹)؛ امتیاز دیگر مقام خلافت‌الهی است که پس از این انتخاب و تشکیل حکومت مقتدر الهی، خداوند به ایشان اجازه می‌دهد تا اینکه بدون بینه به داوری و قضاؤت بین مردم بپردازد.

کوتاه‌سخن اینکه قرآن در آیات ۱۷ تا ۱۹ سوره ص به وجود تمدن و حکومت در دوران داوود نبی^{علیه السلام}، خلیفه خداوند بر روی زمین، اشاره دارد؛ تمدنی کوچک که می‌باشد مقدمه تشکیل تمدن بزرگ‌تری در زمان سليمان نبی^{علیه السلام} باشد.

۱-۱-۳. شواهت‌ها با حکومت حضرت مهدی

۱. حکومت توحیدی؛

۲. قدرت فرآگیر و ایجاد یک تمدن الهی بر روی زمین (ص: ۱۷ تا ۱۹)؛

۳. وجود توانمندی‌های شگفت در حکومت (سبا: ۱۰، ۱۱)؛

۴. امکانات فراوان: «أُوتينا مِنْ كُلَّ شَيْءٍ» (نمل: ۱۶)؛

۵. عدل‌گسترشی: (ص: ۲۶)؛

۶. قضاوت بدون بینه (ص: ۲۶).

از مجموع آنچه بیان شد می‌توان دریافت که در داستان داود نبی ﷺ در قرآن به همسانی‌ها و شباهت‌هایی - چه در بحث حکم و چه حکومت و تمدن زمان ایشان - با تمدن آخرالزمان دیده می‌شود.

۲-۳. ویژگی‌های تمدن حکومت سلیمان نبی ﷺ

حضرت سلیمان ﷺ از انبیای برجسته‌ای است که خداوند نیروهای عظیم و امکانات بسیار در اختیار او قرار داد؛ تآنجاکه رعدوبرق جن و انس و همه پرنده‌گان، چرندگان و حیوانات دیگر تحت فرمان آن حضرت بودند؛ او زبان همه آن‌ها را می‌دانست و بر سراسر زمین فرمانروایی می‌نمود.

سلیمان نبی ﷺ از خداوند اعطای حکومتی بی‌نظیر را درخواست نمود که مورد اجابت قرار گرفت: «قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي أَنَّكَ أَنْتَ الْوَهَابُ» (ص: ۳۵) و تازمان حضرت مهدی ﷺ که عصر تمدن آخرالزمان است، همانند آن تشکیل نخواهد شد. تعبیر قرآن از حکومت او با عنوان «ملک سلیمان» (بقره: ۱۰۲) بازگوکننده شکوه این تمدن است.

با بررسی و تحلیل ملک سلیمان به شباهت‌های بسیار نزدیک تمدن زمان سلیمان با تمدن عصر ظهور بر می‌خوریم که نشان‌دهنده این حقیقت است که حکومت و قدرت هیچ‌یک از انبیای الهی به اندازه ملک و حکومت سلیمان نبی ﷺ به تمدن عصر ظهور زمان حضرت مهدی ﷺ شباهت ندارد؛ این حقیقتی است که از درخواست آن حضرت از خدا درباره اعطای حکومتی بی‌مانند می‌توان دریافت (ص: ۳۵). بنابراین، این حکومت از جهات مختلف به تمدن آخرالزمان نزدیکی داشته و این خود اهمیت بررسی دقیق‌تر این حکومت را نمایان

می‌سازد؛ حکومتی که با تأییدات و تعلیم الهی تبلوری بی‌نظیر از تمدن آخرالزمان عصر مهدوی است.

ویژگی‌های این حکومت عبارت‌اند از:

۱-۲-۳. حکومت بی‌نظیر همراه با گستردگی قلمرو:

حکومت حضرت سلیمان^ع چنان گستردده و سراسری است که برابر گزارشی از امام صادق^ع او از جمله کسانی است که بر دنیای آن روز سلطه و حکومت داشته‌اند؛ آن حضرت دراین‌باره فرمود: مَلَكُ الْأَرْضَ كَلَّهَا أَرْبَعَةُ مُؤْمِنَانِ وَكَافِرَانِ؛ فَأَمَّا الْمُؤْمِنَانِ فَسُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُودَ وَذُو الْقَوْنَىْنِ وَالْكَافِرَانِ نُمَرُودُ وَبُخْتَ نَصَرُ (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج: ۱؛ ۲۵۵) چهار نفر بر سراسر زمین فرمانروایی کردند که دو نفر از مؤمنان بودند و دو نفر از کافران؛ مؤمنان عبارت بودند از سلیمان و ذوالقرنین^ع و کافران عبارت بودند از بخت‌النصر و نمرود.

این روایت گویای گستردگی حکومت حضرت سلیمان است. البته باید گفت که حاکمیت سراسر زمین‌الزاماً به معنای سلطنت بر جزء‌جزء سرزمین‌های کره خاکی نیست؛ چه بسا منظور حاکمیت بخش عمدۀ از جهان و یا سیطره کلی بر بخش اعظمی از دنیاست؛ چراکه این تحلیل بر حاکمیت دنیا انطباق‌پذیرتر و پذیرفتنی‌تر خواهد بود. البته، بعضی به طور حقیقی آن‌ها را ملک و حاکم تمام زمین دانسته‌اند (ر.ک. مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶۸، ص ۶۶). از آنچه گفته شد و همچنین در آیه: «وَ لِسُلَيْمَانَ الرَّيْحَ غَدُوٌّ هَا شَهْرٌ وَ رَوَاحُهَا شَهْرٌ...» (سبا: ۱۲)؛ یعنی ما برای سلیمان باد را در شعاع یک‌ماه راهی که انسانها طی می‌کنند مسخر کردیم، به‌طوری‌که مسیر "غدو" یعنی از اول روز تا ظهر آن یک‌ماه باشد، و مسیر "رواح" یعنی از ظهر تا به عصرش نیز یک‌ماه باشد، و درنتیجه، از صبح تا به غروب دو ماه مسافت را طی کند (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۶: ۵۴۷)، می‌توان دریافت که حکومت حضرت سلیمان^ع از گستردگی قلمرو برخوردار بوده است، چنان‌که سفر در آن به دو ماه طی مسافت نیاز داشت؛ اما او به امر الهی با تسخیر باد مسافت دوماه را در یک روز طی می‌کرد.

۲-۲-۳. عظمت و مکنت الهی

خداآوند در آیه ۱۲ و ۱۳ سوره سباء، گوشه‌ای از عظمت و امکانات گسترده سلیمان^{علیه السلام} را بازگو کرده و می‌فرماید: برای سلیمان^{علیه السلام} باد را مسخر کردیم که صبحگاهان مسیر یک ماه را می‌پیمود، و عصرگاهان مسیر یک ماه را، و چشمۀ مس (مذاب) را برای او روان ساختیم؛ گروهی از جن پیش روی او به اذن پروردگارش کار می‌کردند و هریک از آن‌ها که از فرمان ما سرپیچی می‌کرد، او را عذاب آتش سوزان می‌چشاندیم. آن‌ها هر چه سلیمان^{علیه السلام} می‌خواست برایش می‌ساختند، معبد‌ها، تمثال‌ها، ظروف بزرگ غذا، همانند حوض‌ها، و دیگر‌های ثابت که از بزرگی قابل حمل و نقل نبود – و به آنان گفتیم: ای آل داود! شکر این همه نعمت را به جا آورید! ولی گروه اندکی از بندگان من شکر گزارند «اعملُوا إِلَى دَاوُودْ شُكْرًا» (سبا: ۸۳).

۳-۲-۳. خلافت الهی روی زمین

سلیمان^{علیه السلام} پس از پدرش خلافت الهی ببروی زمین را به ارث برد و خلیفه روی زمین شد؛ یعنی همچنان که خداوند به داود^{علیه السلام} می‌گوید: «يَا دَاوُودَ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ» (ص: ۲۶)، در جای دیگر می‌فرماید: «وَوَرَثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ» (نمل: ۱۶)؛ از این رو آن حضرت خلافت الهی ببروی زمین را به امر خداوند از پدرش به ارث برد.

۴-۲-۳. قدرت‌های عجیب و فوق العاده

در این ملک وجود کارهای شگفت و بزرگ و نیز قدرت‌های خارق‌العاده گویی پدیده‌های طبیعی به نظر می‌رسند؛ حضور افرادی برخوردار از قدرت خارق‌العاده در میان درباریان سلیمان^{علیه السلام} چیز شگفتی نیست؛ در سوره نمل از آزمون دشوار برگزارشده در میان سپاهیان حضرت سلیمان^{علیه السلام} اعم از جن و انس سخن به میان آمده است؛ قدرت نمایی برای جایه‌جایی سریع یک تخت، بین جن و انسی که وصیّ نبی بوده است و سرانجام با آوردن تخت در کمتر از یک چشم‌بیهم‌زدن و برندۀ شدن انسان در برابر جنیان این قدرت‌نمایی پایان می‌یابد و انسانی که تنها بخشی از علم الكتاب نزد اوست: «قَالَ اللَّهُ يَعْلَمُ مِنَ الْكِتَابِ أَنَّا آتَيْكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ

بِرَبَّكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي... (نمل: ۴۰)؛ کسی که نزد او دانشی از کتاب [الهی] بود، گفت: من آن را پیش از آنکه چشم خود را برهم زنی برایت می‌آورم؛ پس چون [سلیمان] آن [تخت] را نزد خود مستقر دید، گفت: این از فضل پروردگار من است تا مرا بیازماید که آیا سپاسگزارم یا ناسپاسی می‌کنم و هر کس سپاس گزارد، تنها به سود خویش سپاس می‌گزارد و هر کس ناسپاسی کند، بی‌گمان پروردگارم بی‌نیاز و کریم است.»

خطاب سلیمان ^{عليه السلام} به بزرگان قوم این گونه است: «إِيَّاهَا الْمُلْؤَ»؛ او از ایشان می‌خواهد میزان توان خود را در آوردن تخت بلقیس از فاصله‌ای طولانی (حدود هزار کیلومتر) بیازمایند. بزرگ عفاریت طایفه جن، سرعت آوردن تخت مزبور را به میزان از جابرخاستن سلیمان ^{عليه السلام} طرح می‌کند و آصف، سرعت عمل خود را به اندازه چشم برهم زدنی. (ر.ک. مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۵: ۴۶۸، ۴۶۹).

الف) حضور جنیان

حضور جنیان در این ملک خود از نمونه‌های قدرت‌های عجیب و خارق العاده است. استفاده سلیمان ^{عليه السلام} از جنیان در قلمرو حکومتی اش، نشانه اقتدار حکومت وی است. حضور آنان در خدمت این حکومت و تمدن و کمک در انجام کارهای گوناگون و بزرگ، از جمله شهرسازی، حضور در لشکریان و انجام کارهای مهم و فوق العاده از دیگر عجایب این قدرت است؛ جنیانی که هم قصرهای زیبا می‌سازند و هم غواصی می‌کنند:

- «وَمِنَ الشَّيَاطِينَ مَنْ يَغْوِصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَفِظِينَ (انیا: ۸۲).
- «وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَاءٍ وَغَوَاصٍ» (ص: ۳۷).

و هر که سر همکاری ندارد در زنجیر و در بند می‌شود؛ و آخرین مُقْرَنِینَ فِي الْأَصْفَادِ (ص: ۳۸) و دیگران از شیاطین را، که در پی اضلال خلق بودند، به دست او، در غل و زنجیر کشیدیم (نشان از قدرتمندی).

در سوره سباء درباره خدماتی که جنیان به حضرت سلیمان ^{عليه السلام} ارائه کردند، آمده است: و برخی از جن به فرمان پروردگارشان پیش او کار می‌کردند و هر کس از آن‌ها از دستور ما

سر بر می‌تافت از عذاب سوزان به او می‌چشاندیم؛ [آن متخصصان] برای او هر چه می‌خواست از نمازخانه‌ها، و مجسمه‌ها و ظروف بزرگ، مانند حوضچه‌ها و دیگ‌های چسبیده به زمین می‌ساختند؛ ای خاندان داود! شکرگزار باشید! و از بندگان من اندکی سپاسگزارند (سبأ: ۱۲، ۱۳). در این آیات، دست کم پنج موضوع در پیوند با جنیان مطرح شده است:

۱. جریان چشممه‌های مس و به کارگیری اجنه در این راستا؛
۲. ساخت محارب: محراب‌ها، برج‌ها یا قصر (آلوسی، ۱۴۱۵، ج ۱۱: ۲۹۳)؛
۳. ساخت تمثال‌ها؛
۴. ساخت ظرف‌هایی همچون حوض؛
۵. ساخت دیگ‌های ثابت و بزرگ غیرقابل انتقال.

در جریان تربیت، این انسان، خلیفة الله است و اشرف مخلوقات که دشمن آشکار بشر را به خدمت گرفته و آنان را در جهت تأمین منافع الهی به کار می‌گیرد. در این میان، نوع سخن، چگونگی تعامل و نوع تربیت سليمانی در پیچیده‌ترین وضعیت موجود می‌تواند از ائمه‌گر «ملک الهی» و نشان دهنده توانایی یک «ملک الهی» در اداره توحیدی یک جامعه باشد.

۵-۲-۳. قدرت و اقتدار

از مشخصه‌های بارز دیگر این ملک، قدرت و اقتدار نامحدود و بی‌نظیر است، که در جلوه‌های مختلفی نمایان می‌شود؛ از جمله:

الف) لشکری انبوه از انواع گونه‌ها (جن، انس، پرندگان و...)

از جمله ابزارهای قدرت حضرت سليمان عليه السلام وجود لشکری انبوه از انواع صنوف، حتی غیر بشر از جنیان گرفته تا پرندگان و از جمله قدرت‌های ابزاری است که خداوند به خلیفه خود بر روی زمین داده است؛ بنابراین آمادگی ابزاری و توانمندی فوق العاده و شگفت‌آوری در اختیار ایشان بود و به عبارتی جنیان و پرندگان، بخشی از نیروهای نظامی آن حضرت بودند: «حُشَرٌ لِسُلَيْمَانَ جُنُوْدٌ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ الْطَّيْرِ» (نمل: ۱۷).

يَرِتَدَ إِلَيْكَ طَرْفَكَ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي... (نمل: ۴۰)؛ کسی که نزد او دانشی از کتاب [الله] بود، گفت: من آن را پیش از آنکه چشم خود را برهم زنی برایت می‌آورم؛ پس چون [سلیمان] آن [تحت] را نزد خود مستقر دید، گفت: این از فضل پروردگار من است تا مرا بیازماید که آیا سپاسگزارم یا ناسپاسی می‌کنم و هر کس سپاس گزارد، تنها به سود خویش سپاس می‌گزارد و هر کس ناسپاسی کند، بی‌گمان پروردگارم بی‌نیاز و کریم است.»

خطاب سلیمان ﷺ به بزرگان قوم این گونه است: «إِيَّاهَا الْمُلْؤَا»؛ او از ایشان می‌خواهد میزان توان خود را در آوردن تخت بلقیس از فاصله‌ای طولانی (حدود هزار کیلومتر) بیازمایند. بزرگ عفاریت طایفه جن، سرعت آوردن تخت مزبور را به میزان از جابرخاستن سلیمان ﷺ طرح می‌کند و آصف، سرعت عمل خود را به اندازه چشم برهم‌زدنی. (ر.ک. مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج: ۱۵، ۴۶۸، ۴۶۹).

الف) حضور جنیان

حضور جنیان در این ملک خود از نمونه‌های قدرت‌های عجیب و خارق العاده است. استفاده سلیمان ﷺ از جنیان در قلمرو حکومتی اش، نشانه اقتدار حکومت وی است. حضور آنان در خدمت این حکومت و تمدن و کمک در انجام کارهای گوناگون و بزرگ، از جمله شهرسازی، حضور در لشکریان و انجام کارهای مهم و فوق العاده از دیگر عجایب این قدرت است؛ جنیانی که هم قصرهای زیبا می‌سازند و هم غواصی می‌کنند:

- «وَمِنَ الشَّيَطِينِ مَن يَغْوِصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَفِظِينَ (انیا: ۸۲).
- «وَالشَّيَطِينَ كُلَّ بَنَاءٍ وَغَوَاصٍ» (ص: ۳۷).

و هر که سرِ همکاری ندارد در زنجیر و در بند می‌شود؛ و آخرین مُقْرَنِینَ فِي الْأَصْفَادِ(ص: ۳۸) و دیگران از شیاطین را، که در پی اضلال خلق بودند، به دست او، در غل و زنجیر کشیدیم (نشان از قدرتمندی).

در سوره سباء درباره خدماتی که جنیان به حضرت سلیمان ﷺ ارائه کردند، آمده است: و برخی از جن به فرمان پروردگارشان پیش او کار می‌کردند و هر کس از آن‌ها از دستور ما

سر بر می‌تافت از عذاب سوزان به او می‌چشاندیم؛ [آن متخصصان] برای او هر چه می‌خواست از نمازخانه‌ها، مجسمه‌ها و ظروف بزرگ، مانند حوضچه‌ها و دیگر های چسییده به زمین می‌ساختند؛ ای خاندان داود! شکرگزار باشید! و از بندگان من اندکی سپاسگزارند (سبا: ۱۲، ۱۳). در این آیات، دست کم پنج موضوع در پیوند با جنیان مطرح شده است:

۱. جریان چشمehای مس و به کارگیری اجنه در این راست؛
۲. ساخت محارib: محراب‌ها، برج‌ها یا قصر (آلوسی، ۱۴۱۵، ج ۱۱: ۲۹۳)؛
۳. ساخت تمثالت‌ها؛
۴. ساخت ظرف‌هایی همچون حوض؛
۵. ساخت دیگر های ثابت و بزرگ غیرقابل انتقال.

در جریان تربیت، این انسان، خلیفة الله است و اشرف مخلوقات که دشمن آشکار بشر را به خدمت گرفته و آنان را در جهت تأمین منافع الهی به کار می‌گیرد. در این میان، نوع سخن، چگونگی تعامل و نوع تربیت سليمانی در پیچیده‌ترین وضعیت موجود می‌تواند ارائه‌گر «ملک الهی» و نشان دهنده توانایی یک «ملک الهی» در اداره توحیدی یک جامعه باشد.

۵-۲-۳. قدرت و اقتدار

از مشخصه‌های بارز دیگر این ملک، قدرت و اقتدار نامحدود و بی‌نظیر است، که در جلوه‌های مختلفی نمایان می‌شود؛ از جمله:

الف) لشکری انبوه از انواع گونه‌ها (جن، انس، پرندگان و...)

از جمله ابزارهای قدرت حضرت سليمان<ص> وجود لشکری انبوه از انواع صنوف، حتی غیر بشر از جنیان گرفته تا پرندگان و از جمله قدرت‌های ابزاری است که خداوند به خلیفه خود بر روی زمین داده است؛ بنابراین آمادگی ابزاری و توانمندی فوق العاده و شگفت‌آوری در اختیار ایشان بود و به عبارتی جنیان و پرندگان، بخشی از نیروهای نظامی آن حضرت بودند: «حُشَرٌ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ الْطَّيْرِ» (نمل: ۱۷).

در آیات سوره نمل مشخص است که سلیمان سه نوع لشکر داشته است: لشکرهایی از جن، انس و پرندگان؛ این موضوع برای جانداران مختلف نیز آشکار و روشن بود؛ چنان‌که سخن مورچه درباره لشکر سلیمان در سوره نمل، از «جنود» سلیمان حکایت می‌کند و نه «جند» سلیمان؛ مورچه از کجا مطلع بود که سلیمان لشکری از جنیان دارد؟ آیا جز این است که آنان را همچون لشکر انسان‌ها و پرندگان، در هیبتی مادی می‌دید؟

در این پیوند در سوره نمل آمده است: «و برای سلیمان سپاهیانش از جن، انس و پرندگان جمع‌آوری شدند و [برای رژه] دسته‌دسته گردیدند؛ تا آنگاه که به وادی مورچگان رسیدند، مورچه‌ای [به زبان خویش] گفت: ای مورچگان به خانه‌هایتان داخل شوید، مبادا سلیمان و سپاهیانش ندیده و ندانسته شما را پایمال کنند.» (نمل: ۱۷ و ۱۸)

ب) آمادگی نظامی فوق العاده

از دیگر عطایای که حضرت سلیمان در اختیار داشت، قدرت و آمادگی نظامی بی‌نظیر با افراد بسیار و قدرتمند بود که هیچ ارتشی توان ایستادگی در برابر آن را نداشت؛ مانند تهدید ملکه سبا از سوی سلیمان به ارسال نیروهای نظامی قدرتمند با افراد فراوان، برای نبرد، در صورت تسلیم نشدن آنان؛ چنان‌که خداوند از زبان سلیمان در قرآن کریم می‌فرماید: «فَنَأْتَيْنَاهُمْ بِجُنُودٍ لَا قَبْلَ لَهُمْ بِهَا» (نمل: ۳۷) لشکری به‌سوی آنان گسیل خواهم داشت که کسی را توانای مقابله با آن نباشد و همانندی ندارد. از دیگر نمونه آمادگی نظامی حضرت سلیمان تربیت اسب‌های نفیس و تیزرو است و ایشان برای قدرت‌نمایی از آن‌ها سان می‌بیند: «إِذْ عِرْضَ عَلَيْهِ بِالْعَشَى الصَّافَنَاثُ الْجِيَادُ فَقَالَ إِيَّيْ أَحَبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ...» (ص: ۳۱ و ۳۲).

ج) تسخیر جنیان

از دیگر نشانه‌های اقتدار و قدرت فراوان حکومت حضرت سلیمان توانایی تسخیر جنیان و اجرای کارهای سخت و طاقت‌فرسای آنان در دستگاه آن حضرت بود؛ همچنان‌که بعضی از شیاطین، دربند و زندان حضرت سلیمان بودند: «فَسَخَّرْنَا لَهُ الرَّيْحَ... وَ الشَّيَاطِينَ... وَ آخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَحْصَادِ» (ص: ۲۸، ۳۶) و شیاطین را در تحسیر او قراردادیم و دیگران از

شیاطین را [که در پی اضلال خلق بودند، به دست او] در غل و زنجیر کشیدیم.» و جنیان تا خبردار شدن از مرگ او در عذاب مهین و سخت بودند (سبا: ۱۴)؛ قرآن در جایی دیگر می‌فرماید: «وَ مِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ يَأْذِنِ رَبِّهِ وَ مَنْ يَتَّغْرِي مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِّكُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ» (سبا: ۱۲) و از طایفه جنّ کسانی بودند که به اذن پروردگار او در خدمت سلیمان^{علیه السلام} کار می‌کردند و هریک از آن‌ها که از فرمان ما رو بر می‌تابفت از آتش شعله‌ور به او می‌چشاندیم.

د) تسلیم‌شدن قدرت‌های بزرگ

قدرت بزرگ آن عصر تسلیم ایشان بودند و چنانچه در روایت آمده است ایشان حاکم سراسر زمین، یا دست کم حاکم بخش اعظمی از سرزمین‌های بزرگ و قدرتمند عصر خویش بوده است؛ چنان‌که در داستان بلقیس، ملکه سبا، دارای لشکری قوی و انبوه بوده و مشاوران نظامی او نیز این را تأیید کرده. و به بلقیس گفتند: «نَحْنُ أُولُو قُوَّةٍ وَ أُولُو بَأْسٍ شَدِيدٍ» (نمل: ۳۳)، با این همه ملکه سبا با درک قدرت‌های مختلف و شگفت سلیمان مجبور به سازش و درنهایت تسلیم می‌شود. او خود زمانی که درباره یکسانی عرش او با عرش موجود در قصر سلیمان سؤال شد، می‌گوید: «وَ أَوْتَيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَ كُنَّا مُسْلِمِينَ» (نمل: ۴۲) ما قبلًا از چنین سلطنت و قدرتی باخبر بودیم، یعنی نیازی به این اشاره و تذکر نیست؛ ما پیش از دیدن این معجزه، از قدرت او و از این ویژگی خبر داشته و تسلیم او شده بودیم و از این‌رو در اطاعت و فرمان او سر فرود آورده‌ایم (طباطبانی، ۱۳۷۴، ج: ۱۵، پ: ۵۲۱).

۳-۲-۶. ثروت انبوه

در ملک سلیمان^{علیه السلام} آنچه که مشهود و نمایان است، وجود انبوهی از ثروت و مکنت می‌باشد؛ ثروت بی‌کرانی که در سایه آن رفاهی فراگیر در آن تمدن شکل گرفته، قصرها و کاخ‌های مجلل و باشکوه ساخته شدند که همگی نمادی از قدرت الهی و حکومت خلیفة الله بر روی زمین است؛ به طوری که وقتی ملکه سبا برای جلوگیری از جنگ و حمله حضرت سلیمان^{علیه السلام} به سرزمین او مالی قابل توجه را پیش کش کرد، کمک مالی به سلیمان^{علیه السلام}، موجب ناخشنودی آن حضرت شده و در پاسخ اقدام وی فرمود:

أَثْمِدُونَ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتَاكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهِدْيَتِكُمْ تَفْرُحُونَ (نمل: ۳۶)؛
شما می‌خواهید با مال دنیا به من یاری رسانید؟ آنچه خدا به من [از ملك و مال
بی‌شمار] عطا فرموده بسیار بهتر از این مختصر هدیه شماست که به شما داده
است؛ بلکه شما مردم دنیا خود بدین هدایا شاد می‌شوید.

از سویی شیاطین که اساساً همان جنیان سرکشی هستند که در حکومت سلیمان مجبور
به خدمت‌گزاری شدند، هر یک از آن‌ها که غواصی می‌دانستند برای او در دریاهای غواصی
کرده مروارید و دیگر منافع دریایی را استخراج می‌کردند (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۷: ۳۱۲)؛ بنابراین
غواصی شیاطین برای استخراج مروارید، خود، ثروت را برای این دولت و ملک به ارمغان
می‌آورد. آن‌ها بسیاری دیگر از اشیای گرانبها و بالرزش چون دُر و جواهر و... را افزون بر
مروارید برای ایشان استخراج می‌کردند؛ چنان‌که نخستین کسی که از دریا لؤلؤ و مرجان
استخراج کرد حضرت سلیمان بود (نک: حقی برسوی، بی‌تا، ج ۸: ۳۷).

۷-۲-۳. شهرسازی و قصرسازی، نمادی از تمدن دوره سلیمان

سلیمان دارای قصر و تشکیلاتی بس آباد و معمور و دارای کاخی زیبا و مزین به بلور و
نقوش بلورین بود؛ وی توانسته بود به عنایت الهی در شهرسازی، قصرسازی و برجسازی
نمونه‌ای بی‌مانند در تمدن عصر خویش را به نمایش بکشاند. نقل‌های افسانه‌ای از کاخ‌ها و
یا معبد سلیمان خود گویایی این حقیقت است. ساخته شدن قصر سلیمان از آبگینه‌های
آب‌نما، نشانه تمدن عظیم در آن دوران است (هاشمی، ۱۳۸۶، ج ۱۶: ۳۰۶). قرآن‌کریم هنگام بیان
نمونه‌ای از این معماری و هنر بی‌نظیر داستان ورود ملکه سبا به کاخ بلورین و آبگون سلیمان را
به تصویر می‌کشد که زن باهوش و بادرایتی چون بلقیس نیز با دیدن آن دچار خطای دید شده
و صحن این قصر را مملو از آب می‌پنداشد؛ درحالی‌که اگر آبی نیز وجود داشت با روکشی از
بلور مزین شده بود و سطح آن از بلور شفاف بود:

قَيْلَ لَهَا اذْخِلِي الصَّرَحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَ كَشَفَتْ عَنْ ساقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ
مِنْ قَوَارِيرٍ (نمل: ۴۴)؛ به او گفتند: به حیاط قصر درآی! هنگامی که آن را دید،

پنداشت آبی فراوان [چون دریاچه] است؛ پس دامن جامه از دو ساق پایش بالا زد [که به خیال خود وارد آب شود]، سلیمان گفت: این محوطه‌ای است صاف و هموار از شیشه.

ناگفته نماند که این گونه از پیشرفت، حاصل حضور جنیان و کمک آن‌ها در معماری و کاخ‌سازی بود: «وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ... يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبٍ...» (سبا: ۱۲؛ ۱۳)؛ بعضی واژه محاریب را به معنای کاخ و قصر دانسته‌اند (لوسى، ۱۴۱۵، ج: ۱۱؛ ۲۹۳)؛ خداوند نیز به صراحة می‌فرماید: «الشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَاءٍ وَغَوَّاصٍ» (ص: ۳۷)؛ بعضی از این شیاطین جن برای ایشان معماری و غواصی می‌کردند.

۸-۲-۳. رفاهی فرآگیر و اختیارات فراوان

در این دوره از تمدن، رفاه و آسایشی فرآگیر در سایه حکومت نبی خدا و عنایت ویژه خداوند به ایشان، در جامعه شکل گرفته بود: «أُوتِينا مِنْ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لِهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ...» (نمل: ۱۶)؛ از هر چیز به ما عطا گردیده، این فضیلت آشکاری است»؛ نعمت‌هایی مانند علم، نبوت، ملک، حکم (قدرت بر داوری صحیح) و دیگر نعمت‌های مادی و معنوی (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج: ۱۵؛ ۵۰۰)؛ چنان‌که سلیمان در پاسخ به کمک مالی بلقیس می‌گوید: می‌خواهید مرا با مال کمک کنید و فریب دهید؟! آنچه خدا به من داده، بهتر است از آنچه به شما داده است (نمل: ۳۶)؛ و عمران و آبادانی در سرزمین تحت حکومت سلیمان چنان فرا گیر است که خداوند به سلیمان می‌گوید: «هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْتُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ» (ص: ۳۹)؛ عطای ما حساب و اندازه ندارد که اگر تو از آن زیاد بذل و بخشش کنی، کم شود. پس هرچه می‌خواهی بذل و بخشش بکن» (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج: ۱۷؛ ۳۱۲).

نتیجه آنکه در دوران سلیمان تمدنی بزرگ و بی‌مانند از جهات مختلف ظهر یافت.

۹-۲-۳. شباهت‌های حکومت سلیمان نبی با تمدن آخرالزمان

همان‌گونه که از تحلیل آیات مرتبط با حکومت و تمدن سلیمان می‌توان دریافت که این

تمدن نزدیک‌ترین و شبیه‌ترین تمدن به تمدن آخرالزمان است، روایاتی نیز گویای وجود شباهت‌های حکومت مهدی موعود به انبیای الهی است، اما بیشترین فراوانی و تأکید این دست از روایات، درباره شباهت و همسانی دولت مهدوی با حکومت سلیمان نبی است. به عبارتی، از آیات قرآن و روایات می‌توان دریافت که شبیه‌ترین حکومت و ملک به دولت آخرالزمان، حکومت سلیمان نبی است. بدین‌منظور قرآن‌کریم تلاش دارد با عینی‌سازی و تأکید بر واقعیت وجود چنین حکومتهای توحیدی صاحب عظمت و تمدن، تحقق دوباره آن را برای بشر امری عادی، شدنی و مسلم جلوه نماید.

از این‌رو، در روایات به صراحةً آمده است که شیوه و روش ملک و حکومت حضرت مهدی ﷺ همانند حضرت سلیمان ﷺ است: «یَسِيرُ بِسِيرَةِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُود» (طوسی، ۱۴۱۱ق: ۴۷۴؛ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۲: ۲۹۱)؛ او همچون حضرت سلیمان و پدرش ﷺ بدون بینه و شاهد، اقامه محکمه کرده و قضاویت می‌نماید (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱: ۳۹۷)؛ همچنان‌که روایات به آسایش و رفاه مردم در زمان حضرت مهدی ﷺ اشاره دارند (سید بن طاووس، ۱۳۷۰: ۱۶۵)، آن‌گونه که در زمان حضرت سلیمان ﷺ بوده است؛ از سویی بسیاری از نمادها و وسائل حضرت سلیمان ﷺ در زمان ظهور حضرت مهدی ﷺ به همراه ایشان خواهد بود (همچون خاتم و سیوف آل داود). (نعمانی، ۱۳۹۸ق: ۲۳۸؛ کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱: ۲۴۴)؛ بنابراین، هم روایات تشابه و هم شباهت ظاهری از وضعیت حکومت حضرت سلیمان با حضرت مهدی ﷺ دلایل مهم این واقعیت است.

می‌توان گفت در یک نگاه کلی شباهت‌های این حکومت با تمدن آخرالزمان در شاخصه‌ها و ویژگی‌ها عبارت‌اند از:

۱. حکومت توحیدی؛
۲. ظلم‌ستیزی؛
۳. عدالت‌گستری و قسطم‌محوری؛
۴. گستردگی و پهناوری قلمرو حکومت در سطح دنیا؛

۵. رفاه فراگیر و ثروت بی‌کران؛

۶. وجود قدرت‌های شگفت (تسخیر باد، شیاطین و...);

۷. قضاوت بدون بینه.

۴. شاخصه‌های تمدن آخرالزمان از منظر قرآن

از آنچه گفته شد شباهت‌ها و ارتباط‌های تمدن آخرالزمان با تمدن‌هایی که در قرآن کریم از آن‌ها یادشده روشن می‌شود؛ از این‌رو به طور مستقیم می‌توان شاخصه‌ها و مؤلفه‌های تمدن را به عنوان شاخصه‌های تمدن آخرالزمان احصا نمود.

البته ناگفته نماند که تمدن آخرالزمان به معنای پایان دنیا و نعمت‌های آن نیست. مقام معظم رهبری دائ�이ٰ در این باره می‌فرماید:

بعضی خیال می‌کنند دوران ظهور حضرت بقیة اللہ آخر دنیاست. من عرض می‌کنم دوران ظهور بقیة اللہ ع اول دنیاست؛ اول شروع حرکت انسان در صراط مستقیم است؛ با مانع کمتر یا بدون مانع؛ با سرعت بیشتر؛ با فراهم بودن همه امکانات برای این حرکت.

اگر صراط مستقیم الهی را مثل یک جاده وسیع، مستقیم و همواری فرض کنیم، همه انبیا در این چند هزار سال گذشته آمده‌اند تا بشر را از کوره‌راه‌ها به این جاده برسانند. وقتی به این جاده رسید، مسیر تندتر، عمومی‌تر، موفق‌تر، بی‌ضایعات یا کم‌ضایعات‌تر خواهد بود. دوره ظهور، دوره‌ای است که بشریت می‌تواند نفس راحتی بکشد. می‌تواند راه خدا را طی کند. می‌تواند از همه استعدادهای موجود در عالم طبیعت و در وجود انسان به شکل بهینه استفاده کند (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۷/۱۴).

تمدن‌های یادشده نمونه‌های کوچکی از تمدن آخرالزمان هستند؛ در یک نگاه کلی شاخصه‌ها و مؤلفه‌های موجود در تمدن آخرالزمان با توجه به قرآن کریم عبارت‌اند از:

۱-۴. حکومت توحیدی

اساساً هدف اصلی از تشکیل حکومت در آخرالزمان اعتلای پرچم توحید و تشکیل یک تمدن در حد اعلا و به تمام معنا بر پایه توحید است، «لِيُظْهِرَةُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» (صف: ۹) تا او را بر همه ادیان غالب سازد. از این‌رو، در روایات نیز به عملی شدن این آیه و تشکیل حکومت توحیدی در زمان حضرت قائم ع وعده داده شده است (ابن‌بابویه، ۱۳۹۵، ج ۲: ۶۷۱). در آیه‌ای دیگر خداوند به صراحة و عده تشکیل حکومت توحیدی را می‌دهد: «يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئاً (نور: ۵۵)؛ [تا جایی که] فقط مرا پرسندند [و] هیچ چیزی را شریک من نگیرند». بنابراین «توحید» به معنای حقیقی و فraigیر آن از شاخصه‌های اصلی تمدن آخرالزمان است. امام صادق ع در این‌باره می‌فرماید: «در عصر حضرت مهدی، خداوند وحدت کلمه پدید می‌آورد و قلوب ناسازگار را با یکدیگر الفت می‌بخشد و معصیت او در روی زمین، صورت پذیرد» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۲: ۱۲۷). آن‌چنان‌که رسول خدا علیه السلام نیز درباره دین توحیدی این تمدن می‌فرماید: ... لَا يَنْقَى إِلَّا دِينُ مُحَمَّدٍ... (طوسی، ۱۴۱۱، ج ۴: ۴۷۴).

۲-۴. مکنت و قدرت یافتن بر روی زمین

خداوند حضرت مهدی ع را خلیفه خود بر روی زمین قرار داده است؛ همان‌گونه که داود و سلیمان ع را خلیفه خود بر روی زمین قرار داد و به آن‌ها مکنت و قدرت عطا نمود؛ به طوری که یک شب کار ایشان اصلاح می‌گردد و شروع به قدرت‌گیری و مکنت‌افزایی بر روی زمین می‌کند (ر.ک. مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۳: ۴۲).

در آیه ۵۵ از سوره نور خداوند به صراحة به این مکنت و قدرت اشاره کرده و می‌فرماید: «لَيَمَكَّنَ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي أَرْتَضَى لَهُمْ». بنابراین در آخرالزمان خداوند زمینه‌های مکنت و قدرت یافتن حکومت ایشان را فراهم می‌سازد، همان‌گونه که مکنت و قدرت را به داود و سلیمان ع ارزانی داشت.

۴-۳. ایجاد تمدن عظیم و فراگیر

مترقبی ترین جامعه بشری از آغاز آفرینش تا پایان دنیا، جامعه مهدوی است؛ چراکه عصر ظهور امام زمان ﷺ و حکومت مهدوی، از ابعاد برجسته‌ای برخوردار است. از مجموع روایات و فضای آیات وعده تحقق چنین تمدنی همراه با فراگیری گسترده برداشت می‌گردد، به طوری که تمدنی کامل، پیشرفته و جهان‌شمول بر دنیا حاکم خواهد شد؛ و این همان وعده وراثت زمین است (انبیای: ۱۰۵؛ قصص: ۵؛ نور: ۵۵)؛ چنان‌که مقام معظم رهبری در این‌باره می‌فرماید: «تمدن اسلامی به صورت کامل در دوران ظهور حضرت بقیة‌الله ارواحنا فداء است؛ در دوران ظهور، تمدن حقیقی اسلامی و دنیای حقیقی اسلامی به وجود خواهد آمد (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۷/۱۴)؛ آن‌چنان‌که نمونه‌ای از این تمدن‌ها در دوران داود و خصوصاً سلیمان نبی ﷺ شکل گرفت؛ اما فراگیری این تمدن در حد کل زمین است: «يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ شَرْقُ الْأَرْضِ وَ غَربُهَا...» (طوسی، ۱۴۱۱، ص: ۴۷۴)؛ خداوند شرق و غرب زمین را به دست او خواهد گشود.

۴-۴. امکانات و اختیارات فراوان

در زمان حضرت مهدی ﷺ امکانات فراوان به اذن خداوند در اختیار ایشان قرار می‌گیرد و تمام امکانات مادی و معنوی با تمام استعدادشان در اختیار ولی اعظم قرار خواهد گرفت تا جامعه آرمانی شکل گیرد. چنان‌چه ذیل آیه: «هذا عطاًونا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسابٍ» (ص: ۳۹) که درباره اختیار ویژه خداوند به حضرت سلیمان است روایات به مشمول این آیه درباره رسول خدا ﷺ. (ر.ک. کلینی، ۱۴۰۷، ج: ۱، ۲۶۸) و در پی آن ائمه ﷺ و امام زمان ﷺ تصریح دارد؛ بنابراین گویای آن است که خداوند این اختیارات ویژه را همان‌گونه که به حضرت سلیمان ﷺ بخشید، به خلیفه و جانشین رسول خدا ﷺ بر روی زمین نیز خواهد بخشید.

۴-۵. عدل‌گستری و قسط‌محوری

در حکومت قیام‌کننده اهل بیت پیامبر ﷺ، قسط و عدل، به معنای نبودن تبعیض در تقسیم بیت‌المال و رعایت حقوق مردم، به‌طور کامل اجرا خواهد شد (مجلسی، ۱۴۰۳، ج: ۵۲؛ ۳۵۱).

در آن عصر طلایی، امکانات به شیوه عادلانه توزیع شده و از اجحاف و تعدی سودجویان تکاثر طلب جلوگیری می‌شود و در نهایت، مردم نیز از نظر غنای روحی و سطح اخلاق، معرفت و تقوا چنان اوج می‌گیرند که دامنه حرص و آر، که سرچشمۀ تکاثر و بخل و احتکار و تنازع است، برچیده خواهد شد؛ چنان‌که در روایات آمده است: «إِذَا قَامَ قَائِمَنَا فَإِنَّهُ يَقْسِمُ بِالسُّوِيْهِ وَ يَعِدُّ فِي خَلْقِ الرَّحْمَانِ الْبَرَّ مِنْهُمْ وَ الْفَاجِرُ» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۵۱، ج. ۲۹)، زمانی که قائم قیام کند، اموال را به‌طور مساوی تقسیم می‌کند و میان همه مردم، چه نیکوکار و چه بدکار، به عدالت رفتار می‌نماید.

۴-۶. ظلم‌ستیزی

ظلم‌ستیزی صفت باز حکومت و تمدن آخرالزمان است؛ به‌طوری‌که تمام ظالمان و زورگویان دنیا مجبور به تسلیم در برابر حکومت مهدوی خواهند بود؛ چراکه اساساً وعدۀ حکومت مستضعفین روی زمین، همان هدف مقابله با ظالمان و روش ظلم‌ستیزانه تمدن آخرالزمان است (ر.ک. فصص: ۵) و همان‌گونه که به‌طور محدود در زمان و مکانی توسعه بعضی از انبیای الهی که موفق به تشکیل حکومت و دولت شدند به‌طور قاطع اتفاق افتاد، آن حضرت نیز به عدالت‌گستری و ظلم‌ستیزی بر روی تمام زمین خواهد پرداخت؛ از این‌رو رسول خدا^{علی‌ہی‌الحمد} به دادگستری و ظلم‌ستیزی عصر تمدن آخرالزمان اشاره کرده و می‌فرماید: «يَئِلَّا الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْنَطًا كَمَا مُلِئَتُ ظُلْمًا وَ جَوْرًا...» (مجلسی ۱۴۰۳: ۵۲، ج. ۲۹)؛ تمام زمین را پر از عدل و داد می‌کند؛ آن‌چنان‌که پر از ظلم و ستم شده است. همچنین در انتهای همین روایت آن را به سیره سلیمان نبی^{علی‌ہی‌الحمد} معطوف می‌نماید.

۷-۴. گستردگی و پهناوری قلمرو حکومت در سطح دنیا

از دیگر شباهت‌های حکومت مهدوی با سلیمان نبی^{علی‌ہی‌الحمد} گستردگی حکومت است؛ چنان‌که در روایت به سه حکومت توحیدی فرآگیر جهانی در طول تاریخ اشاره شده است که دو مورد از آن در تاریخ بشر ایجاد شده و سومین آن از آن منجی آخرالزمان خواهد بود.

عن ابن عباس، قال: قال رسول الله ﷺ: «ملك الأرض أربعة مؤمنان وكافران فالمؤمنان ذو القرنين وسليمان، والكافران نمرود وبخت نصر. وسيملكون خامس من أهل بيتي» (شريف قريشی، ۱۴۱۷ق: ۲۸۵؛ عبدالعظيم البستوی، ۱۴۲۰ق: ۳۷۶)؛

ابن عباس از پیامبر ﷺ گزارش می‌کند که ملک تمام زمین چهار نفر بودند که دو تا از آنان از مؤمنان و دو نفر از کافران بودند؛ مؤمنان، ذو القرنين و حضرت سليمان ﷺ و کافران، نمرود و بخت النصر و بداینده بهزودی فرزندی از اهل بیت من به عنوان پنجمین نفر، سلطنت و حکومت تمام زمین را بر عهده خواهد گرفت.

روایت پیش‌گفته در منابع اهل سنت نیز نقل شده است. در منابع شیعه از چهار ملک که تا کنون حاکم زمین بوده‌اند نام برده شده است، اما در این روایت از حاکم شدن نفر پنجمی بر کل زمین خبر می‌دهد و آن حضرت مهدی ﷺ است. افزون بر آن همچنان که گزارش شد در روایت آمده است که «يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ شَرْقَ الْأَرْضِ وَ غَربَهَا...» (طوسی ۱۴۱۱ق: ۴۷۴؛ خداوند شرق و غرب زمین را به دست او خواهد گشود».

۴-۸. قضاوت بدون بینه

روایات درباره قضاوت حاکم آخرالزمان همچون داود نبی و حضرت سليمان ﷺ بسیار فراوان است؛ آن‌چنان‌که می‌توان در آن ادعای تواتر کرد؛ البته، به نمونه‌هایی از آن در بخش مربوط به حضرت داود ﷺ اشاره شد؛ بعضی دیگر از این روایات عبارت‌اند از:

يَأْمُرُ مُنَادِيًّا فَيُنَادِيًّا هَذَا الْمَهْدِيُّ يَقْضِي بِقَضَاءِ دَاوُودَ وَ سُلَيْمَانَ لَا يَسْأَلُ عَلَى ذَلِكَ بَيِّنَةً. (نعمانی، ۱۳۹۸ق: ۳۱۳).

این همان مهدی ﷺ است که مانند دادرسی داود و سليمان ﷺ قضاوت می‌کند و بر آن قضاوت، دو شاهد نمی‌طلبد.

إِذَا قَامَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ حَكَمَ بِحُكْمِ دَاوُودَ وَ سُلَيْمَانَ لَا يَسْأَلُ بَيِّنَةً. (کلبی، ۱۴۰۷ق، ج: ۳۹۷).

وقتی که قائم آل محمد ﷺ قیام کند، همانند داود و سلیمان نبی ﷺ بدون درخواست دلیل و بینه قضاوت می‌کند.

بنابراین، همچنان‌که در قرآن‌کریم به حضرت داود و سلیمان ﷺ اجازه داوری و قضاوت بدون بینه داده شده است، در حکومت دینی آخرالزمان نیز این امر دوباره تحقق خواهد یافت.

۹-۴. رفاه فraigیر، فروانی نعمت و ثروت بی‌کران

در روایات، بر رفاه گسترده و ثروت در زمان تمدن آخرالزمان اشاره شده است؛ برای نمونه از رسول اکرم ﷺ گزارش شده است که درباره زمان حکومت ایشان فرمودند: «تخرج الأرض بركتها و تعيش امتى فى زمانه عيشاً لم تعشه قبل ذلك فى زمان قط» (سید بن طاووس، ۱۳۷۰: ۱۶۵).

زمین تمام برکات خود را نمایان می‌سازد و مردم امت من چنان زندگی مرفه و آسایشی خواهند داشت که تا پیش از آن برای بشر هنوز اتفاق نیافتد است.

آن چنان‌که در ذیل آیه «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرْيَةِ إِمْنُوا وَاتَّقُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنْ كَذَّبُوا» (اعراف: ۹۶) و اگر اهل شهرها و آبادیها، ایمان می‌آورند و تقوا پیشنه می‌کردند، برکات آسمان و زمین را بر آن‌ها می‌گشودیم»؛ در روایت گزارش شده است که این آسایش و برکت و فروانی نعمت در زمان حضرت مهدی ﷺ رخ خواهد داد(ر.ک. عروسی حوزی، ۱۴۱۵ق، ج ۲: ۵۲).

فراهم آوردن رفاه و آسایش و ایجاد وضعیتی که در آن، آحاد جامعه جهانی، به‌ویژه مسلمانان، از نظر معیشتی در وضعیت خوبی قرار داشته و اضطراب و نگرانی احساس نکنند، در سرلوحة برنامه‌های کاری حکومت حضرت مهدی ﷺ قرار دارد؛ از این‌رو، پرداختن به این موضوع که از برنامه‌های قطعی و نتیجه‌بخش آن حضرت، پیشرفت همه جانبه و گسترده اقتصادی و رونق بی‌نظیر در وضعیت زندگی و اقتصاد مردم است، اهمیت بسیاری دارد. آن حضرت با توزیع عادلانه بیت‌المال و درآمدها و نظارت دقیق به دستگاه‌های اجرایی و اقتصادی حکومت، زمینه لازم برای رفاه و آسایش همگانی را فراهم خواهند کرد؛ به گونه‌ای که ساکنان آسمان‌ها و زمین، از وضعیت به وجود آمده، راضی و خشنود خواهند شد.

در روایتی از پیامبر اکرم ﷺ آمده است: در آن زمان، امت من چنان از نعمت برخوردار می‌شوند که هرگز امتی آن چنان از نعمت برخوردار نشده باشد: سرتاسر زمین محصول می‌دهد و هیچ‌چیز را از آنان دریغ ندارد و اموال انبوه می‌گردد؛ هرکس که نزد حضرت آمده و بگوید: «به من مالی بده» او بی‌درنگ می‌گوید: «بگیر» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۵۱: ۸۸)؛ همچنین در روایتی دیگر باز از ایشان گزارش شده است که: زمین، گنج‌هایش را برای او (حضرت مهدی ﷺ) خارج می‌سازد، و اموال بی‌شماری را در بین مردم تقسیم می‌کند (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶۸: ۵۱).

۴-۱۰. وجود قدرت‌های شگفت و فوق العاده

همچنان‌که قدرت‌های عجیب و کارهای مافوق توان بشر در دولت سلیمان انجام می‌شد روایاتی از وجود چنین ویژگی‌هایی در دوران حکومت آخرالزمان نیز خبر می‌دهد. چنانچه در زمان سلیمان ﷺ برخی از شیاطین دربند بودند، در زمان مهدی موعود ﷺ، ابلیس (از بزرگان جنیان نافرمان) سربیریده شده و برای همیشه بشر از دست او رهایی می‌یابند.

و جاء إبليس حتى يجثو بين يديه على ركبتيه فيقول: يا ويله من هذا اليوم - فيأخذ بناصيته فيضرب عنقه - فذلك اليوم هو الوقت المعلوم (عياشی، ۱۳۸۰، ج ۲: ۲۴۲)؛ هنگامی که قائم ما ظهر کند شیطان به حضور آن حضرت می‌آید و زانو به زمین می‌زند و می‌گوید: «ای وای از این روز»؛ آن گاه امام قائم. موی پیشانی شیطان را می‌گیرد و گردنش را می‌زند و او را به هلاکت می‌رساند.

همچنین گزارش شده است که هنگام ظهر قائم، خاتم (انگشتی) سلیمان ﷺ در اختیار ایشان است (نعمانی، ۱۳۹۸ق: ۲۳۸)؛ اما درباره خاتم سلیمان گفته شده که وقتی آن را در دست می‌کرد خدای متعال باد، پرنده‌گان و فرشتگان را برای او مسخر می‌فرمود. و همچنین در روایات آمده است که چون حضرت مهدی ﷺ قیام کند باد به امر الهی به هر سرزمینی می‌رود و از حکومت مهدی ﷺ خبر می‌دهد (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۵۲: ۲۸۶)؛ بنابراین، بادها در

تسخیر دولت آخرالزمان هستند؛ از دیگر شگفتی‌های تمدن آخرالزمان، نزول ملائکه همراه با رهبر این حکومت است (نعمانی، ۱۳۹۸ق: ۳۰۹).

۵. نتیجه

بسیاری از ویژگی‌ها و شاخصه‌های تمدن آخرالزمان در روایات گزارش شده‌اند، اما با توجه به وجود شباهت‌هایی بین حکومت‌های توحیدی و تمدن عصر آن‌ها در قرآن‌کریم - که روایات نیز بدان تصریح دارند - می‌توان این ویژگی‌ها و شاخصه‌ها را به تفصیل از قرآن‌کریم مستقیماً استخراج نمود؛ چرا که شاخصه‌های تمدن آخرالزمان همچون حکومت توحیدی، رفاه فraigیر، ظلم‌ستیزی، عدالت‌گستری، گستردنی حکومت، قدرت‌های عجیب و... همه در قرآن‌کریم، به‌ویژه در داستان حضرت سلیمان و داود نبی ﷺ قابل مشاهده است. گویا قرآن‌کریم این دو حکومت دینی هرچند محدود به زمان و مکانی خاص را نمونه‌ای از حکومت دینی دارای تمدن موردنظر الهی معرفی می‌نماید.

کتابنامه

قرآن کریم.

آللوسی، سید محمود (۱۴۱۵ق). روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم، بیروت، دارالکتب العلمیة.

ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۶۲ق). الخصال، قم، جامعه مدرسین.

_____ (۱۳۹۵ق). کمال الدین و تمام النعمة، تهران، اسلامیه.

البستوی، عبد العظیم (۱۴۲۰ق). موسوعة فی أحادیث الإمام المهدی، الضعیفة والموضعیة.

بحرانی، سید هاشم (۱۴۱۶ق). البرهان فی تفسیر القرآن، تهران، بنیاد بعثت.

حقی بروسوی، اسماعیل (بی‌تا). تفسیر روح البیان، بیروت، دارالفکر.

روحانی مشهدی، فرزانه و دیگر نویسندها (۱۳۹۲ق). «شباہت‌های امام مهدی ﷺ»، فصلنامه

شرق موعود، بهار، ش ۲۵.

سید ابن طاووس (۱۳۷۰ق). الملائم و الفتنه فی ظهور الغائب المنتظر ﷺ، قم، شریف رضی.

شریف القرشی، باقر (۱۴۱۷ق). حیاة الإمام المهدی ﷺ، قم، ابن المؤلف.

صفی گلپایگانی، لطف الله (۱۴۰۰ق). اصالت مهدویت، قم، مسجد جمکران.

طباطبائی، محمد حسین (۱۳۷۴ق). المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه سید محمد موسوی همدانی، قم،

دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۶۰ق). ترجمة مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، فراهانی.

_____ (۱۳۷۲ق). مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، ناصرخسرو.

طوسی، محمد بن حسن (بی‌تا). التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دار احیاء التراث العربی.

_____ (۱۴۱۱ق). الغیبة (للطوسی) / کتاب الغیبة للحجۃ، قم، دار المعارف الإسلامية.

عروسوی حوزی، عبد علی بن جمعة (۱۴۱۵ق)، تفسیر نور الثقلین، قم، اسماعیلیان.

عیاشی، محمد بن مسعود (۱۳۸۰ق). تفسیر العیاشی، تهران، المطبعه العلمیة.

کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق (۱۴۰۷ق). الکافی، تحقیق علی اکبر غفاری و آخوندی، تهران،

دار الكتب الإسلامية.

منتظر القائم اصغر و زهرا سلیمانی (۱۳۸۸). «توسعه و تمدن‌سازی در حکومت‌های دینی»،
دوفصلنامه تاریخ اسلام در آینه پژوهش، زمستان، ش.^۴

قمی مشهدی، محمد بن محمد رضا (۱۳۶۸). تفسیر کنز الدقائق و بحر الغائب، تهران سازمان
چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۴۰۳ق). بحار الأنوار، بیروت، دار إحياء التراث العربي.
مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). تفسیر نمونه، تهران دار الكتب الإسلامية.

نعمانی ابن أبي زینب، محمد بن ابراهیم (۱۳۹۷ق). الغيبة (للنعمانی)، تهران، نشر صدقوق.
هاشمی رفسنجانی، اکبر و دیگران (۱۳۸۶). فرهنگ قرآن، قم، بوستان کتاب.